

3 / 2011 OKTOBER

social forskning

NYT FRA SFI

SFI

DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

INDHOLD

- 3** "Guuuud, er du murer?!"
- 4** Ny undersøgelse om kvinder og lavtløn
- 5** Kan skilsmisseforældre tvinges til at samarbejde?
- 6** Forskning tæt på praksis – det kan godt lade sig gøre!
- 8** CSSR – ny indgang til data om danskerne
- 10** Snyderi og fejl i de sociale kasser
- 11** Attraktive arbejdspladser får ældre til at blive i jobbet
- 12** Den danske Jens er en god knægt m/k
- 14** En PISA i voksenudgave
- 16** Få ny viden og mød fagfæller!

KRONIKKEN

side 5

side 12

social forskning

3 / 2011 OKTOBER

SFI

 DET NATIONALE
FORSKNINGSCENTER
FOR VELFÆRD

 Hertuf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Telefon 33 48 08 00
Fax 33 48 08 33
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

 Social Forskning udgives af
SFI – Det Nationale Forskningscenter for
Velfærd for at orientere om resultaterne af
centerets arbejde.

REDAKTION:
Ulla Haahr (ansvarshavende)
Carsten Wulff
Mads Andersen Høg
Trine Jørgensen

ABONNEMENT:

 Social Forskning er gratis og udkommer
med fire ordinære numre om året.
Abonnement på de ordinære numre kan
tegnes ved henvendelse til centret eller
på www.sfi.dk. Bladet kan frit kopieres.
Elektronisk abonnement kan tegnes på
www.sfi.dk
GRAFISK DESIGN: Hedda Bank mdd
FOTOS: Jorn Tomter Zefa/POLFOTO (for-
side, side 3), Ole Bo Jensen (side 4, 8, 11,
16), Anders Brohus/POLFOTO (side 5),
Hedda Bank (side 10), Hærens Operative
Komando (side 12), Michael Mottlau/
POLFOTO (side 14)
OPLAG: 5.700
ISSN-NR. 0903-7535
TRYK: Rosendahls Schultzgrafisk

"Guuuud, er du murer?!"

Der er ikke mange kvinder på de danske byggepladser. Tonen er hård og maskulin, og mange tror ikke, at kvinder kan klare det fysiske arbejde. Men hvorfor vælger nogle få kvinder alligevel at blive fx tømrer, murer eller isolatør? SFI's forskere har interviewet 30 kvinder med byggefaglig baggrund.

AF MADS ANDERSEN HØG

MÆND OG KVINDER PÅ BYGGEUDDANNELSER I 2009

FAG	KVINDER	MÆND
Murer	10	2.052
Tømrer	40	5.986
Snedker	42	378

Liversage, A. & Knudsen, L.L.: *Kvinder i byggefag. En interviewundersøgelse*. SFI 11:27, ISBN 978-87-7119-031-1, kr. 130

En mester der siger: "Vi tager satan'eme ikke kællinger ind!" Kolleger der råber: "Nej, god røv i dag!" Og overraskende bekendte der udbryder: "Guuuud, er du murer?!". Man skal have hår på brystet og kunne svare igen, hvis man er kvinde og vil være fx tømrer, murer eller struktør.

SFI-rapporten *Kvinder i mandsdominerede byggefag* bygger på interview med 30 kvinder, der enten er i gang med eller har afsluttet en byggefaglig håndværkeruddannelse. I rapporten beskriver kvinderne både de gode og de mindre gode sider ved at have ekstra østrogen på en arbejdsplads fuld af testosteron.

AFVIST PÅ LÆREPLADSER

En af grundene til, at der er så få kvinder i byggefagene, kan være, at de første skridt mod svendebrevet kan være ekstra svære, hvis man er pige. Flere kvinder i undersøgelsen fortæller, at de er blevet afvist på lærepladser alene på grund af deres køn. Forklaringen på afvisningerne spænder fra "vi skal satan'eme ikke have kællinger ind" til "vi har ikke noget ekstra toilet". Problemer med at finde læreplads betyder, at mange kvinder dropper ud af uddannelserne, konstaterer SFI's forskere.

Rapporten beskriver dog også forløb, hvor kvinder let har fået en læreplads, men det generelle billede er, at kvinderne skal over en ekstra barriere, alene fordi de er

kvinder. Frafaldet på uddannelserne er da også langt større blandt kvinder, end det er blandt mænd. Eksempelvis dropper 6 procent af de mandlige elever ud af mureruddannelsen; for kvinder er tallet 30 procent. Blandt snedkere og tømrere er kvindernes frafald hhv. næsten dobbelt og tre gange så stort som mændenes.

I betragtning af at der i forvejen er meget få kvinder på uddannelserne, finder SFI's forskere det højere frafald for kvinder særlig problematisk. De kvinder, der vælger en uddannelse inden for byggefagene, er som regel meget motiverede, men alligevel er frafaldet altså højt.

KVINDE, MEN IKKE TØSET

Hvis kvinderne så klarer sig gennem uddannelsen, skal der også kæmpes ekstra hårdt på arbejdspladsen. Man skal bevise over for kollegerne, at man kan klare arbejdet og tåle tonen. Det er hårdt hele tiden både at skulle repræsentere sit køn og samtidig vise, at man ikke er "tøset". Mureren Tina fortæller i rapporten:

"Alt det arbejde, jeg laver, det laver jeg jo så altid 10 procent bedre end alle drengene. For jeg vil ikke have, at der er nogen, der skal sige, at 'det er også fordi, hun er kvinde, hun ikke kan finde ud af det'."

Den til tider rå tone på byggepladserne må kvinderne bare indrette sig efter. Kvindernes oplevelse af den megen snak om "pik og patter" spænder fra det sjove over det acceptable men anstrengende til direkte ubehageligheder. Men ingen af kvinderne i undersøgelsen ser andre muligheder end at indrette sig på det – som tækkeren Line siger:

"Man må hyle med de ulve, man er iblandt. For det kan ikke nytte noget, at man kommer ud og tror, at man er en lille prinsesse, når man er ude på en byggeplads, for så skal de nok jorde dig. Altså, hvis du viser, at du er en af dem, en af drengene, så er der ingen problemer."

På den anden side kan en kvinde på arbejdspladsen medvirke til at forbedre arbejdsmiljøet. Når nogle kvinder ikke kan løfte så meget som mændene, kan det blive generelt mere acceptabelt at bruge fx en lift til tunge løft.

EN GOD ARBEJDSPLADS

Arbejdsmiljøet er i det hele taget meget vigtigt for kvinderne. Og når de først er blevet "en af gutterne" på en god arbejdsplads, så skal der meget til – ofte mere end blot højere løn – for at de flytter. Struktøren Anne fortæller i rapporten om, hvordan en kollega forsvarede hende, da mester overvejede at fyre hende. Han sagde direkte:

"Jeg gider ikke at arbejde med andre end hende. For hun kan arbejde, og hun kan læse en tegning. Altså, vi kører bare derudaf."

ANNE BLEV IKKE FYRET

Mange af kvinderne fortæller, at det at arbejde i mandeverdenen bliver naturligt for dem. Derfor har de til tider svært ved at forstå de imponerede reaktioner, de indimellem møder fra omverdenen. I rapporten fortæller mureren Marie:

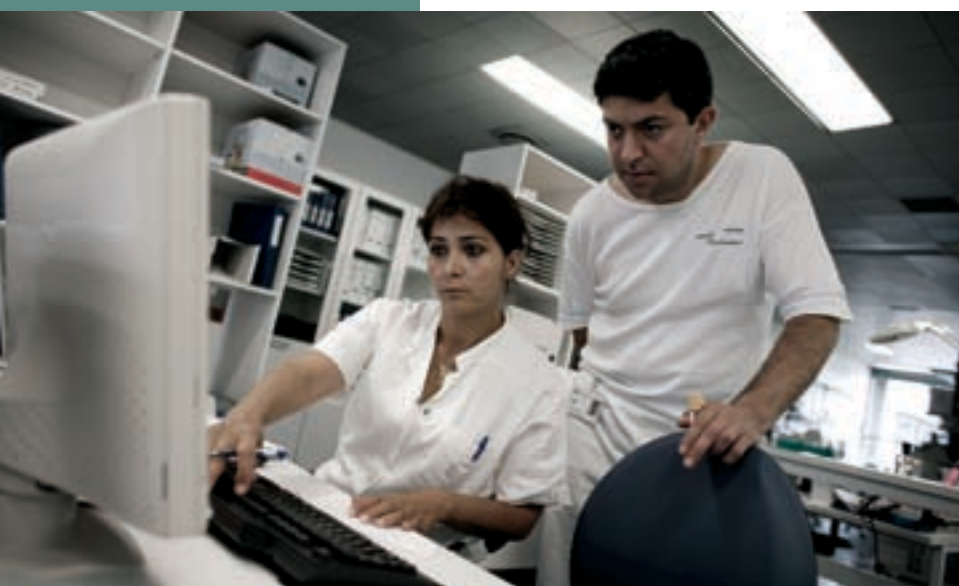
"Jeg synes, det er mærkeligt, at folk synes, at det er så fantastisk – det der: 'Guuuud, er du murer?!'. Jeg synes da, det er vildere, at folk kan være jordemødre eller sådan noget. Det er da tusind gange sejere at være jordemor, der skal da virkelig noget mand til."

Undersøgelsen er finansieret af fagforbundet 3F.

Ny undersøgelse om kvinder og lavtløn

Jo flere kvinder, der er i et fag i forhold til mænd, desto lavere er lønnen for både mænd og kvinder i faget. Det viser en ny rapport fra SFI, der bygger videre på Lønkommissionens arbejde.

AF ULLA HAAHR

Albæk, K. & Thomsen, L.B.: Er kvindeslavtlønsfag? En analyse af sammenhængen mellem løn og andelen af kvinder i enkelte arbejdsfunktioner. SFI 11:19, ISBN 978-87-7119-018-2, kr. 90

For godt et år siden kom Lønkommissionen med sin redegørelse, der blandt andet slog fast, at lønforskellene især findes mellem mandefag og kvindefag – at mænd og kvinder arbejder i forskellige sektorer og brancher. Det der også kaldes det kønsopdelte arbejdsmarked. Kommissionen blev nedsat i 2008 af regeringen oven på en heftig debat om ligeløn og strejker i forbindelse med overenskomstforhandlingerne.

Nu tager en ny rapport fat dér, hvor Lønkommissionen slap. Undersøgelsen, som SFI har lavet for BUPL, viser, at der er en klar og tydelig sammenhæng mellem gennemsnitsløn og andelen af kvinder i et fag. Jo flere kvinder, der er i et fag, desto lavere er lønnen.

Lisbeth Pedersen, afdelingsleder på SFI, har beskæftiget sig med lønforskelle mellem kønnene i mange år og sad i kommissionen som ekspert. Hun ser rapporten som en klar forlængelse af kommissionens arbejde.

"I Lønkommissionens rapport viste vi, at lønforskellen mellem mænd og kvinder især skyldes det kønsopdelte arbejdsmarked. Her graver vi et spadestik dybere og viser, at der også inden for de forskellige hovedgrupper af arbejdsfunktioner er en klar negativ sammenhæng mellem lønnens størrelse og hvor mange kvinder, der arbejder i området."

INGEN ENKEL FORKLARING

Selvom rapporten altså bidrager med mere ny viden om løn og køn, er der stadig ét stort ubesvaret spørgsmål? Hvorfor betyder mange kvinder i et fag lavere løn? Og det findes der endnu ikke et klart svar på, tværtimod er der flere forskellige forklaringer, der alle spiller ind, siger Lisbeth Pedersen og kommer med et par eksempler:

"Traditionelt er kvinder fx blevet lavt lønnet i overenskomster og tjenestemandssystemer, fordi manden var forsørgeren. Det er en ulighed, der er svær at udjævne, for det vil betyde, at kvinderne så skal tildeles højere lønstigninger end mænd. Det er svært at blive enige om – også på lønmodtagersiden. En anden forklaring er, at kvinder har mere fravær end mænd – i nogle overenskomster er denne fraværsmønstre en del af aflønningen."

HOLD ØJE MED UDVIKLINGEN

Ifølge Lisbeth Pedersen er der et klart behov for at vide mere om, *hvorfor* kvindefag er lavtlønsfag – i hvert fald, hvis man ønsker at gøre noget ved lønforskellen mellem de to køn.

"Derfor er det nødvendigt at overvåge udviklingen i løngabet mellem kvinder og mænd. Men vi skal også holde øje med, hvad kvinder og mænd økonomisk får ud af at uddanne sig – altså sammenhængen mellem uddannelse og løn. Det er vigtigt, at det kan betale sig at uddanne sig til de områder, hvor vi på sigt kommer til at mangle arbejdskraft," siger hun.

"TRADITIONELT ER KVINDER FX BLEVET LAVT LØNNET I OVERENSKOMSTER OG TJENESTEMANDSSYSTEMER, FORDI MANDEN VAR FORSØRGEREN. DET ER EN ULIGHED, DER ER SVÆR AT UDJÆVNE, FOR DET VIL BETYDE, AT KVINDERNE SÅ SKAL TILDELES HØJERE LØNSTIGNINGER END MÆND." LISBETH PEDERSEN, SFI

Kan skilsmisseforældre tvinges til at samarbejde?

Mange forældre, der har fået dom til fælles forældremyndighed, kan ikke finde ud af at samarbejde. Det viser den første evaluering af forældreansvarsloven, som SFI har lavet for Familiestyrelsen. Rapporten er en væsentlig del af lovens evaluering, som politikerne går i gang med til efteråret.

Ottosen, M.H. & Stage, S.: *Dom til fælles forældremyndighed. En evaluering af forældreansvarsloven. SFI 11:26, ISBN 978-87-7119-029-8, kr. 250*

AF ULLA HAAHR

Det var en omdiskuteret lovændring, der trådte i kraft i 2007: Forældreansvarsloven, der som et af de mest nyskabende elementer gjorde det muligt for domstolene at dømme forældrepar til fælles forældremyndighed mod den ene forældres vilje. Fælles forældremyndighed er med loven blevet normen.

Men undersøgelsen konkluderer, at omkring halvdelen af de sager om forældremyndighed, der når til domstolene, ender med en dom til fælles forældremyndighed. Det vil sige, at der er mange af sagerne, hvor der er så store og tunge problemer, at dommerne mener, det rigtige er at give den ene forældremyndigheden. Der skal nemlig "tungtvejende grunde" til at dømme til eneforældremyndighed.

"Det siger noget om, at mange sager er så komplekse, at det efter dommerens skøn ikke vil være til barnets

bedste, hvis begge forældre har del i forældremyndigheden," siger seniorforsker Mai Heide Ottosen, der står bag evalueringen.

ET EMNE DER VÆKKER DISKUSSION

Det er Familiestyrelsen, der har bestilt rapporten hos SFI. Da Folketinget vedtog loven, blev det samtidig besluttet, at loven skulle evalueres efter 3 år – ikke mindst for at se hvordan de nye muligheder for fx dom til fælles forældremyndighed bliver brugt. Derfor skal styrelsen til efteråret aflevere en samlet evalueringsrapport om forældreansvarsloven til Folketinget.

Andelen af sager, der afgøres med eneforældremyndighed, er netop et af de centrale evalueringsemner, som politikerne skal drøfte, når loven skal evalueres, siger Malene Vestergaard, der er kontorchef i Familiestyrelsen. Hun mener, det er vigtigt at få belyst, hvordan domstolene har administreret de "tungtvejende grunde", der skal til for ikke at dømme til fælles forældremyndighed.

"Kriteriet med de tungtvejende grunde var i sin tid genstand for mange politiske drøftelser, for på det punkt ønskede man fra politisk side at gå længere end det forslag, udvalget om forældremyndighed var kommet med."

SVÆRT AT SAMARBEJDE

Med forældreansvarsloven blev det tydeliggjort, at samarbejde er normen. Hvordan er det så gået i de sager, hvor domstolene har afgjort, at forældrene skal have fælles forældremyndighed? Rapporten viser, at forældre med fælles forældremyndighed gennemgående har et bedre samarbejdsklima end forældre med eneforældremyndighed.

Men det viser sig også, at der er mange, der har svært ved at samarbejde, nemlig halvdelen. De har fx svært ved at tale sammen om, hvordan deres barn har det. Og de har svært ved at blive enige om væsentlige beslutninger som valg af skole eller medicinsk behandling af barnet. Omkring hver anden af de forældrepar, der har svært ved at samarbejde, taler slet ikke sammen.

"Undersøgelsen problematiserer, om det niveau for samarbejde er tilfredsstillende, når en stor del af forældrene har svært ved at kommunikere eller samarbejde. Det er også et af de interessante resultater, som til efteråret skal drøftes af politikerne," siger Malene Vestergaard.

Forskning tæt på praksis – det kan godt lade sig gøre!

KRONIKKEN

AF FORSKER CECILIE K. MOESBY-JENSEN OG FORSKER HELLE SCHJELLERUP NIELSEN,
INSTITUT FOR SOCIALT ARBEJDE, PROFESSIONSHØJSKOLEN METROPOL

CECILIE K. MOESBY-JENSEN

HELLE SCHJELLERUP NIELSEN

Vi har med stor interesse læst kronikken "Forskning tæt på praksis – et forhindringsløb?" af Winnie Kjærdsdam, Karen Kildedal og Lars Uggerhøj i Social Forskning nr. 1, 2011. Mange af de pointer de fremfører, anser vi som relevante og væsentlige for forskning tæt på den socialfaglige praksis. Men som modvægt til deres betragtninger om forhindringer og vanskelige vilkår vil vi berette om vore positive erfaringer med et igangværende 5-årigt praksisnært forskningsprojekt.

FORSKNING PÅ PROFESSIONSHØJSKOLER – FORSKNING TÆT PÅ PRAKSIS

Med midler fra globaliseringspuljen oprettede Professionshøjskolen Metropol for halvandet år siden en ny forskningsenhed – Børneinstituttet – hvor der forskes i socialt arbejde med udsatte børn og unge. For at bringe forskningen tættere på professionerne for dermed at skabe et videns- og uddannelsesløft, ansatte man to forskere på Børneinstituttet (undertegnede). I vores forskningsprojekt har vi indgået partnerskabsaftaler med Frederiksberg og Københavns kommuner. Aftalerne inddrager bl.a. kommunerne i forhold til undersøgelsestematikker og dialog om forskningsprocessen og resultaterne. Kommunerne bidrager desuden med et mindre beløb.

Winnie Kjærdsdam og hendes medforfattere problematiserer i deres kronik, at der mangler finansiering til praksisnære forskningsprojekter. Men måske kan netop tilknytningen til en professionshøjskole give adgang til forskningsmidler for denne type forskning. Som forskere ansat på en professionshøjskole er det præcis vores opgave at forbinde forskning med uddannelse og praksis, så ny viden bringes i spil i såvel praksis som på uddannelsen.

PROFESSIONELLES PRAKSIS I SOCIALT ARBEJDE MED BØRN OG UNGE

Vores forskningsprojekt har til formål at undersøge, hvordan socialrådgivere håndterer deres praksis, hvilke vilkår, der påvirker denne praksis, samt belyse borgernes oplevelser af mødet med socialarbejderne. Mens fokus i den ene kommune er på 17 børnesagsbehandlere i familieafdelingen på forvaltningen, fokuserer vi i den anden kommune på forvaltningens undersøgelsesgruppe, som består af 6 sagsbehandlere samt frontpersonale, der blandt andet omfatter skolesocialrådgivere. I denne kommune er der fokus på tidlig indsats, men ligeledes på det interne samarbejde (fx i forhold til videndeling), det eksterne samarbejde (primært i forhold til skolerne), deres børnesyn (fx hvordan er fokus på barnet) og vilkårene for arbejdet (fx

økonomi, organisering af arbejdet og styringsredskaber). De fire sidstnævnte fokusområder er også gældende for den anden kommune.

Endvidere gælder det for begge kommuner, at vi interviewer børn og unge, der er i kontakt med forvaltningen, samt deres forældre med henblik på at afdække deres erfaringer og forventninger til mødet med socialrådgiverne.

Vi har valgt en praksisnær forskningstilgang, fordi vi finder den velegnet til at komme tæt på og belyse kompleksiteten i socialrådgiveres arbejde. Tilgangen er baseret på deltagerobservation i kommunerne. Det indebærer også arbejde med at få socialrådgivernes erfaringsbaserede viden i spil samt få etableret en dialog om forskningsresultaterne. Vores praksisnære tilgang placerer sig et sted imellem aktionsforskning og en anvendelsesorienteret tilgang. Ligesom aktionsforskere ønsker vi at producere viden, som både inddrager praktikerne og bidrager til øget refleksion og læring. I lighed med den anvendelsesorienterede tilgang stræber vi mod, at den viden vi producerer og stiller til rådighed, skal være anvendelig og genkendelig for de professionelle i praksis. Vores tilgang adskiller sig fra den anvendelsesorienterede ved ikke at være styret af en instrumentel mål-middel-rationalitet, som resulterer i anbefalinger. Derimod har vores forskning rødder i en menings- og betydningsskabende tilgang med fokus på de meningsproducerende processer i organisationer.

forhold til særlige tematikker. De kan således betragtes som et lærings- og refleksionsrum.

Vores formidlingsstrategi indeholder også produktion af notater til kommunerne. Notaterne er korte tekster, der består af: 1) En beskrivelse af de betydningsfulde tematikker vi har identificeret under feltarbejdet. 2) Resumé fra fokusgruppediskussioner. 3) En fremstilling af relevant forskning der knytter sig til de identificerede temaer. Disse notater er ligeledes tænkt som et udviklingsredskab for kommunerne.

Ansvar for at implementere konkrete forandringer ligger dog ikke hos os som forskere men hos kommunerne. Årsagen hertil er, at vores ressourcer er bundet til forskning og ikke udviklingsarbejde. Således adskiller vores praksisnære tilgang sig markant fra aktionsforskningen, fordi vi ikke agerer som eksplicite forandringsagenter.

Vi mener, at vores praksisnære forskningsprojekt i højere grad end et traditionelt forskningsprojekt har potentiale til at sætte en viden i spil, der er omsættelig og anvendelig – netop på grund af den nære tilknytning til praksisfeltet. Denne nærhed bidrager til løbende refleksion hos sagsbehandlere, som blandt andet aktiveres af, at vi kontinuerligt spørger ind til deres praksis fx i forbindelse med deltagerobservationen, individuelle interview, fokusgruppediskussioner og seminarer.

OM BØRNEINSTITUTTET

Det er Børneinstitutets formål at skabe et forskningsmiljø på Professionshøjskolen Metropol omkring socialt arbejde med udsatte børn og unge. Hensigten er at få tilknyttet flere forskere med projekter, der ligeledes indgår partnerskaber med kommuner samt ph.d.-stipendiater. Læs mere om projektet på www.phmetropol.dk

DIALOG- OG FORMIDLINGSSTRATEGI

Vi benytter os af andre formidlingsformer end de klassiske forskningsrapporter, da vi finder det væsentligt, at viden gøres mere tilgængelig og anvendelig for såvel studerende, undervisere og socialrådgivere som for forskningsverdenen. Sammen med underviserne på socialrådgiveruddannelsen har vi diskuteret, hvilken viden de savner på feltet, og hvad de ser som virksomme dialog- og formidlingsstrategier. Denne dialogiske proces er kontinuerlig og vil pågå i hele forskningsforløbet – især med undervisere der er tilknyttet børn og ungeområdet.

Inddragelse af socialrådgiverne ude i kommunerne rækker udover rollen som informanter. Således indledte vi feltarbejdet i kommunerne med at afholde personaledage for at få medarbejdernes bud på relevante undersøgelsestematikker af deres egen praksis. Denne fremgangsmåde har medvirket til, at der fra projektets begyndelse er skabt en interesse og et ejerskab hos de implicerede kommuner.

Endvidere går vi i dialog med medarbejderne ved at facilitere fokusgruppediskussioner, hvor de drøfter de centrale temaer, som vi har identificeret i det forudgående feltarbejde. Fokusgrupperne fungerer dermed som fora, hvor medarbejderne diskuterer deres holdninger og værdier i

SOCIALRÅDGIVERNES OPLEVELSE AF DEN PRAKSISNÆRE FORSKNINGSTILGANG

Tilbagemeldingen fra socialrådgiverne om vores praksisnære tilgang har indtil videre været rigtig positiv. Således har de udtrykt stor tilfredshed med inddragelsen i relation til udvælgelse af forskningstematikker. Under feltarbejdet har de også ytret sig positivt om vores tilstedeværelse. Flere af socialrådgiverne har undervejs i forløbet bl.a. fremhævet, at de kommer til at reflektere over nogle ting, som de ellers ikke har tid til i hverdagen. De har fundet dialogen under feltarbejdet inspirerende og givende for deres praksis. Desuden har det vakt genklang hos dem, at formidlingen foregår løbende og i mere tilgængelige former som fx fokusgruppediskussioner, notater, seminarer og artikler og ikke som traditionelt i form af en afsluttende omfattende rapport.

FORMIDLING AF FORSKNINGRESULTATER

Udover de nævnte notater og seminarer, vil vi dog også formidle forskningsresultaterne på flere forskellige fronter: Publikationer i videnskabelige tidsskrifter, fagtidsskrifter samt bidrag til bøger, der relaterer sig til feltet omkring socialt arbejde med udsatte børn og unge. Vi forventer, at forskningsprojektet er endelig afsluttet i foråret 2015.

CSSR – ny indgang til data om danskerne

Først i september åbnede SFI de virtuelle døre til et nyt center. Navnet er CSSR, og her kan forskere fra hele verden få adgang til store danske befolkningsundersøgelser og udvalgte baggrundsplysninger om deltagerne. Den kombination er unik på verdensplan og skulle gerne hjælpe nye, spændende forskningsprojekter på vej, fortæller centerleder Mette Gørtz.

AF TRINE JØRGENSEN

Børneforløbsundersøgelsen, Ældredatabasen, Ungdomsforløbsundersøgelsen, Arbejdsmiljøkohorten, Danish National Election Studies – alle navne på store, danske befolkningsundersøgelser med righoldige data om danskernes gøren og laden, holdninger og værdier i de seneste årtier. Nu samler et nyt center under SFI disse og andre undersøgelser under en hat.

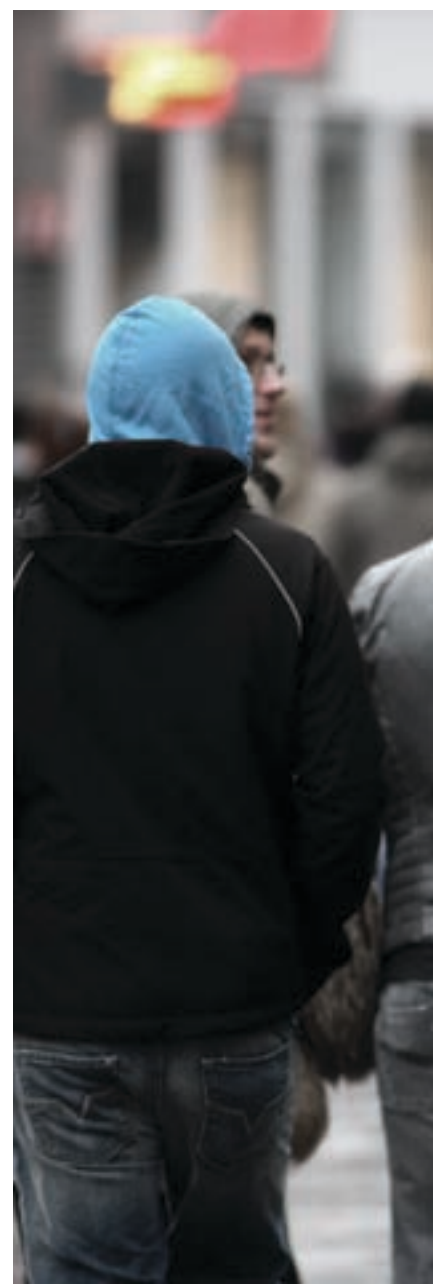
Navnet er Centre for Survey and Survey/Register Data – i daglig tale CSSR. Centret giver forskere i ind- og udland en samlet indgang til de mange undersøgelser og kan også hjælpe med at få adgang til de matchende registerdata om deltagerne i undersøgelsen.

SERVICE OG NETVÆRK

Bag CSSR står en række danske forskningsinstitutioner: De sundheds- og samfundsvidenskabelige fakulteter på Københavns Universitet, de samfundsvidenskabelige fakulteter på universiteterne i Aalborg og Aarhus og på Syddansk Universitet, Copenhagen Business School, Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø og sidst men ikke mindst SFI, der også agerer vært for centret.

Centret åbnede de virtuelle døre først i september, og på hjemmesiden www.cssr.dk ligger allerede nu data fra SFI's store børneforløbsundersøgelse, side om side med de danske data fra internationale undersøgelser som European Values Study og the International Social Survey Program (ISSP). Flere undersøgelser vil følge i den kommende tid.

"CSSR er både tænkt som en service overfor forskere på danske institutioner, som gerne skulle gøre det nemmere at få adgang til en survey, uanset hvor den er lavet – og som en service til udenlandske forskere, der er interesseret i arbejde med de danske data sammen med institutionerne bag CSSR. Så centrets rolle er også at formidle kontakt mellem forskere i ind- og udland, som kan gå sam-

men om nye, spændende projekter," siger Mette Gørtz, der er centerleder på CSSR.

Men også andre – studerende, journalister, praktikere og almindeligt nysgerrige danskere – kan bruge hjemmesidens data til at blive klogere på danskernes adfærd, værdier og holdninger gennem årene. Via hjemmesiden kan man også tilmelde sig CSSR's engelsksprogede nyhedsbrev, der fire gange årligt fortæller om de nyeste projekter og data fra centret.

UNIKKE DATA

Ønsker man som forsker at arbejde videre med en survey, tilbyder CSSR endnu en service: Muligheden for at kombinere surveydata med registerdata fra Danmarks Statistik.

Den mulighed er unik for Danmark og de øvrige skandinaviske lande. Vores personnummersystem gør det nemlig muligt at identificere de mennesker, der har deltaget i en given undersøgelse. Det betyder, at en forsker med de rette sikkerhedsgodkendelser kan henvende sig hos Danmarks Statistik og få adgang til registerdata om deltagerne i undersøgelsen. Det kan fx være oplysninger om uddannelse, beskæftigelse, familieforhold, sundhed, sygdom og kontakt med myndighederne i øvrigt. Med de oplysninger i hånden har forskeren et datasæt med en detaljeringsgrad og historik, der ikke fås mange andre steder i verden. Udenlandske forskere har hidtil haft svært ved at benytte sig af den mulighed, da en stor mængde data kun foreligger på dansk, men også her vil CSSR kunne hjælpe med engelsk dokumentation.

Det siger sig selv, at sådanne personfølsomme oplysninger skal omgås med stor respekt og sikkerhedsforanstaltninger. Det bliver de allerede i dag, hvor man skal være tilknyttet en dansk, anerkendt forsknings- eller analyseinstitution og godkendes af Danmarks Statistik for at få adgang til data. Det bliver der ikke lavet om på. CSSR bidrager ved at samle de relevante registerdata til de mange surveys på en særlig server hos Danmarks Statistik og kan herefter hjælpe forskere med at koble surveydata med registerdata og gøre dem tilgængelige for forskningsprojekter. Centret kan også hjælpe med praktiske og tekniske spørgsmål.

TIL GAVN FOR DANSK FORSKNING

CSSR er ment som en service til forskere i ind- og udland, men det er også et mål, at centret skal gøre Danmark mere attraktiv som forskningsobjekt i international sammenhæng. Det er til gavn for danske forskere – og ikke mindst til gavn for det danske samfund – at der foretages samfundsvidenskabelige analyser på dansk, empirisk materiale, fortæller Mette Gørtz.

"Når danske data bliver brugt i international sammenhæng, øger det selvfølgelig generelt kendskabet til Danmark, men det giver også nogle muligheder for at få danske forskere inddraget i nogle interessante forskernetværk, som gerne skulle smitte af på det danske forskningsmiljø," siger hun.

"Jo mere viden der er om Danmark og de skandinaviske samfund, jo nemmere bliver det faktisk for danske forskere fx at få publiceret artikler i internationale forskningstidsskrifter. De politiske og sociale forhold i Danmark opfattes nogle gange som meget specielle i den internationale samfundsvidenskab, og som dansk forsker kan man undertiden opleve at blive spurgt, om ens forskningsresultater overhovedet kan overføres til andre lande. Man kan håbe, at et initiativ som CSSR kan bane vejen for, at interessant forskning baseret på danske data bliver publiceret internationalt," slutter centerlederen.

Snyderi og fejl i de sociale kasser

Når folk lyver og fuser for at få sygedagpenge eller forældrebidrag, skaber det ofte stor forargelse i den offentlige debat. Men når man undersøger socialt bedrageri, er det også nødvendigt at se på fejl fra borgere og myndigheder, påpeger Mikkel Bo Madsen. Han har netop lavet en undersøgelse af den internationale forskning om socialt bedrageri.

Madsen, M.B., Jacobsen, S. & Jensen, S.: *Socialt bedrageri – et litteraturstudie*. SFI 11:33, ISBN 978-87-7119-044-1. Netpublikation – kan hentes på www.sfi.dk

AF MADS ANDERSEN HØG

I en tid, hvor stat og kommuner skal vende hver en øre, er det ikke rart at vide, at nogle borgere får penge, de ikke er berettigede til. Der findes ingen større undersøgelse af socialt bedrageri i Danmark, men SFI har netop lavet et litteraturstudie, som giver et indblik i de internationale erfaringer. Forsker Mikkel Bo Madsen forklarer, at når man åbner "kassen med socialt bedrageri", så kommer der også andet med op:

"Når man undersøger socialt bedrageri, skal man forholde sig til en masse mere. Man finder korrekte udbetalinger og forkerte udbetalinger af sociale ydelser. Man finder folk, der har fået for meget, og folk, der har fået for lidt. Man finder fejl begået af myndighederne og fejl og bedrageri fra borgernes side."

"Jeg kan godt forstå det politiske fokus på overudbetalinger og på snyderi. Men det er vigtigt at skelne, når man ser på overudbetalinger. Skellet mellem snyderi, borgerfejl og myndighedsfejl er værd at kigge nærmere på," siger Mikkel Bo Madsen.

IKKE MEGET, MEN MANGE PENGE

England er et af de lande, hvor man har været allermest grundige med at undersøge såkaldte fejlagtige udbetalinger af sociale ydelser. I England udgør fejl og bedrageri omkring 2 procent af de samlede sociale ydelser. I Sverige vurderer man, at niveauet er 4 procent.

"Disse tal inkluderer både myndighedsfejl, bedrageri og utilsigtede fejl fra borgerne. Det synes jeg sådan set ikke lyder så højt! Når man hører den almindelige offentlige debat om socialt bedrageri, så får man tit det indtryk,

at det har et meget voldsomt omfang. Og vi aner ikke, hvordan det er i Danmark. Men hvis det forholder sig bare nogenlunde som i Sverige og England, så synes jeg ikke, det er så voldsomt," mener Mikkel Bo Madsen.

"Men når det er sagt, så handler det stadig om mange penge. Der bliver udbetalt omkring 245 milliarder kroner i sociale ydelser i Danmark, dvs. at bare 1 procent næsten er 2,5 milliard. Så ligegyldigt hvad, så er det mange penge. Og hvis der er tale om decideret bedrageri, så skal man naturligvis ikke acceptere det," siger SFI-forskeren.

KOMPLICEREDE REGLER

Men de internationale undersøgelser peger også på, at der er en del gråzoner omkring socialt bedrageri, pointerer Mikkel Bo Madsen:

"I de svenske og engelske undersøgelser har folk jo altid forklaringer. Og jeg tror også, mange mennesker i Danmark vil føle sig ramt. For hvordan er det lige, hvis man har sygt barn? Hvornår skal jeg melde det ene eller det andet til min arbejdsgiver? I det øjeblik, man ikke gør det korrekt, så kan det strengt taget være bedrageri," siger han.

Derfor er det vigtigt at overveje, om udviklede regler eventuelt kan medvirke til, at folk snyder for bare at klare sig igennem systemet:

"Betyder komplicerede regler på fx kontanthjælpsområdet eller for sygedagpenge, at nogen bliver fristet til at skyde en genvej, der måske er lige på grænsen? Den slags problemer skal jo håndteres anderledes, end hvis en borger udnytter reglerne ved fx at blive skilt og lade ekskonen leje sig ind i den ene halvdel af den alt for dyre villa," siger Mikkel Bo Madsen, og fortsætter:

"Spørgsmålet er, hvordan man kommer problemerne til livs. Er det ved hjælp af en nærgående kontrolindsats? Eller er det ved at oplyse klart omkring, hvad det er for forpligtelser, man har? Eller måske ved at forenkle reglerne?"

INSPIRATION FRA ENGLAND

Som nævnt findes der ikke nogen større, systematiske undersøgelser af socialt bedrageri i Danmark. Men Mikkel Bo Madsen synes, der er masser af inspiration at hente, fx i England, hvor man hvert år udtrækker en stor stikprøve af udbetalinger på udvalgte områder og tjekker dem for fejl.

"De gennemgår udbetalingerne minutløst. De kontrollerer med registre og tager ud og snakker med borgerne. Ved hjælp af en nærmest ærefrygtindgydende omfattende metode kan de skelne ret godt mellem borgerfejl og bedrageri."

"Jeg synes, at ideen om at trække et antal virkelige sager ud tilfældigt, som de gør i England, og så lave en form for revision, er interessant. Det er noget mere metodisk stringent, end det man ser andre steder. Selv om vi måske ikke kan gøre det på præcis samme måde herhjemme, så er der noget at lade sig inspirere af," siger Mikkel Bo Madsen.

Litteraturstudiet er bestilt og finansieret af Pensionsstyrelsen.

Attraktive arbejdspladser får ældre til at blive i jobbet

Hvad skal der til for at få den 60-årige lærerinde til at blive lidt længere ved tavlen? Hvad kan motivere den 59-årige sundhedsassistent til at fortsætte et par år endnu? Og hvorfor er den 68-årige lektor ikke gået på pension endnu? SFI-forskere har spurgt over 5000 ældre mellem 55 og 70 år om deres sidste år på arbejdsmarkedet.

Larsen, M., Bach, H.B. & Ellerbæk, L.S.: 55-70-åriges forbliven på arbejdsmarkedet. SFI 11:13, ISBN 978-87-7119-012-0, kr. 220

AF MADS ANDERSEN HØG

Der kommer til at mangle arbejdskraft i fremtidens Danmark. En del af løsningen på det problem kan være at få ældre til at blive ved med at arbejde lidt længere. Forskere fra SFI har undersøgt, hvad der skal til, for at få gruppen af 55-70-årige til at udskyde deres otium.

"Vi har undersøgt tre elementer: Hvor længe forventer ældre at blive ved med at arbejde? Hvad karakteriserer dem, der går på pension tidligt, og dem, der bliver længe? Samt hvad er barriererne, og hvad er det der trækker i forhold til at blive længere? Det giver rapporten et ret nuanceret billede af," forklarer Mona Larsen, der er en af forskerne bag undersøgelsen.

TILKNYTNING TIL EN ARBEJDSPLADS ER VIGTIG

De enkelte arbejdspladser kan selv gøre noget for at holde på de ældre, viser undersøgelsen. God ledelse spiller her en vigtig rolle. Hvis arbejdspladsen klart giver udtryk for, at de gerne vil beholde de ældre længe – og eventuelt laver en konkret aftale om den ældres fremtid – så bliver de ældre også længere i jobbet.

Derudover er det selvfølgelig vigtigt, at de ældre overhovedet har et arbejde at beholde – og gerne at de kan

blive på deres nuværende arbejdsplads, siger seniorforsker Mona Larsen:

"Det gør en forskel, hvis de ældre har mulighed for at blive på deres nuværende arbejdsplads. Hvis de først ryger ud, så er det svært for dem at komme ind igen. Og hvis arbejdsgiveren oven i købet faktisk fortæller den ældre, at de gerne vil have, at han eller hun bliver, har det også en positiv effekt."

FOKUSER INDSATSEN HER

SFI's undersøgelse blandt over 5000 ældre giver også et billede af, hvilke grupper der især trækker sig tidligt tilbage.

"Det er kvinder, offentligt ansatte, lavtuddannede og personer, der har arbejdet på nedsat tid, før de fylder 60. Det er nogle af dem, der går tidligt ud af arbejdsmarkedet," siger Mona Larsen.

Hun og de øvrige forskere konstaterer derfor, at det bl.a. er vigtigt fortsat at udvikle den offentlige sektor, så den også er en attraktiv arbejdsplads for medarbejdere over 60 år.

MERE AF LYST END AF NØD

Forskerne har også spurgt til de ældres motiver for at gå på efterløn, og her viser det sig, at valgene er styret mere af lyst end af nød. Den primære årsag er ønsket om mere tid til familien og mere fritid. Det gælder for en tredjedel af dem, der ifølge eget udsagn modtager efterløn. Til sammenligning er det kun omkring en ud af seks, der går på efterløn alene pga. helbredsproblemer.

Derfor kan det også gøre en forskel, hvis arbejdspladsen er fleksibel, så hverdagen kan hænge sammen med familie- og fritidslivet. Efterlønsordningen og pensionsreglerne giver faktisk mulighed for fleksibilitet, men kendskabet til disse muligheder kunne godt være mere udbredt, konkluderer SFI-forskerne.

Samtidig vurderer mange af dem der faktisk bliver længe på arbejdsmarkedet, at det for dem handler mere om glæden ved arbejde end om konkret behov for de ekstra penge, det giver at arbejde. De fleste af dem, der arbejder langt op i 60'erne, holder ganske enkelt af deres job.

"Det kunne pege i retning af, at for nogle grupper er økonomiske incitamenter ikke nok til at få dem til at blive længere i arbejde. Arbejdsglæde er også et vigtigt element," vurderer Mona Larsen. Hun pointerer samtidig, at gruppen af ældre er meget forskelligartet, så der skal flere forskellige redskaber i brug, for at fastholde dem.

DE 55-59-ÅRIGE

Undersøgelsen viser også et bemærkelsesværdigt mønster i gruppen af 55-59-årige, altså dem der endnu ikke er gamle nok til hverken pension eller efterløn:

"Da vi spurgte de ældre sidste år, forventede kun lidt over halvdelen af de 55-59-årige at arbejde efter de er fyldt 60 år. Kun 40 procent forventede at arbejde efter de er fyldt 62 år. Men det store flertal af den gruppe har faktisk et godt helbred. Så forudsat at de forbliver raske og har eller kan få et arbejde, så kunne der være nogle i den aldersgruppe, man potentielt kunne få til at arbejde længere," lyder det fra seniorforsker Mona Larsen.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt de over 5000 ældre blev gennemført i efteråret 2010.

Den danske Jens er en god knægt m/k

Normale, velbegavede og uden lig i lasten. Det er det uddramatiske portræt, en ny SFI-rapport tegner af de soldater, der siden starten af 90'erne er blevet sendt på internationale missioner for Danmark. Resultatet glæder militærpsykolog Mette Bertelsen – men det overrasker hende ikke.

AF TRINE JØRGENSEN

Lyk-Jensen, S.V., Weatherall, C.D., Heidemann, J., Damgaard, M. & Glad, A.: Soldater før og under udsendelse – en kortlægning. SFI 11:25, ISBN 978-87-7119-028-1. Netpublikation – kan hentes på www.sfi.dk

Hvis der skulle sidde nogen derude og tro, at danske soldater er en flok læderhalse med hård hud på sjælen og en dystert fortid i rygsækken – ja, så kan de godt tro om. En ny SFI-rapport hamrer effektivt en pæl gennem den myte.

Rapporten *Soldater før og under udsendelse – en kortlægning* tegner for første gang et samlet portræt af de godt 26.000 soldater, der mellem 1992 og 2009 er blevet sendt ud på internationale missioner for Danmark. Ved hjælp af registerdata fra Forsvaret og fra Danmarks Statistik giver forskerholdet bag rapporten et overblik over soldaternes baggrund, opvækst, uddannelse og indkomst, som den så ud, før de blev sendt ud på deres første mission.

Og resultatet er altså, at de danske soldater på mange måder ligner resten af befolkningen. De har haft en normal opvækst, de har typisk haft gode jobs til en fornuftig løn, før de blev soldater, og de er ikke mere kriminelle end os andre – faktisk mindre, når det gælder voldskriminalitet.

De resultater overrasker ikke Mette Bertelsen. Hun er militærpsykolog og netop tiltrådt som leder af Forsvarets nyetablerede Videncenter for Veteraner.

"Man møder jo undertiden i det danske samfund forestillingen om, at det er de værste bøller, der bliver soldater. SFI's rapport viser, at det slet ikke er rigtigt, og det glæder selvfølgelig os, der arbejder på området," siger Mette Bertelsen.

OMHYGGELIG UDVÆLGELSE

Rapporten er del af et større forskningsprojekt, hvis formål er at undersøge effekten af at være udsendt på en international mission for Danmark. Hvordan går det soldaterne, når de kommer hjem fra felten, både hvad angår job, familie og psykisk og fysisk helbred? For at kunne sige noget om det skal forskerne have et klart billede af, hvordan soldaternes liv så ud, før de blev udsendt første gang. Det

er den del af undersøgelsen, der nu foreligger.

Soldaterne er i gennemsnit mellem 25 og 30 år, første gang de bliver sendt ud på mission – halvdelen af dem er under 24 år. Vejen frem til den første udsendelse kan se forskellig ud, alt efter om man er startet som værnepligtig eller selv har meldt sig til en af Forsvarets uddannelser, og for en del gælder det, at de først bliver sendt ud sent i karrieren. Men sikkert er det, at man har været gennem både formelle og uformelle test af krop og psyke, når man sætter sig på flyet, fortæller Mette Bertelsen.

"Ifølge den nye veteranpolitik, som blev vedtaget af Folketinget sidste år, skal alle, der sendes ud, både gennemgå et en lægetjek og en psykologisk vurdering, ikke kun første gang de sendes ud, men hver gang. Vi arbejder meget omhyggeligt med udvælgelsen af soldaterne, så det ville faktisk have overrasket mig – og bekymret mig – hvis SFI's rapport havde vist, at soldaterne fx havde en mere kriminel baggrund end gennemsnittet."

MISSIONSBUMSER

Med til udvælgelsesprocessen hører også at sikre, at der går tilstrækkeligt lang tid mellem udsendelserne. Alle fastansatte i Forsvaret sendes jævnlige ud på internationale missioner, men det er Forsvarets politik, at der så vidt muligt skal gå mindst tre år mellem udsendelserne. Soldaten skal have tid til også mentalt at vende hjem mellem udsendelserne, og det skal være hverdagen herhjemme, der er det primære i soldatens liv – ikke livet i felten. Er balancen omvendt, bliver man nemt det, der i militærjargon kaldes en "missionsbums", og det har ingen interesse i, mindst af alle soldaten selv.

Den politik lader til at fungere, viser tallene i SFI's rapport. Det er kun 7% af de 26.000 soldater – altså knap et par tusinde mand – der har været udsendt mindst fem

gange i de 17 år, rapporten dækker. Ca. halvdelen af soldaterne har kun været udsendt en gang i perioden.

FRA KOSOVO TIL AFGHANISTAN

SFI's rapport dækker en årrække, hvor Danmarks militære engagement i udlandet har udviklet sig markant. Tallene taler deres tydelige sprog: Antallet af udsendte

pr. år er fordoblet siden starten af 1990'erne til i 2009 at være godt 3500 mand. Langt de fleste udsendelser er

gået til Eksjugoslavien, Irak eller Afghanistan, men i alt har Danmark haft militær repræsentation i 60 lande i perioden.

Også på et andet område er der sket forandringer: Siden 1992 er stadig flere kvinder blevet sendt ud. Der er dog stadig stor forskel på, hvilke typer funktioner mænd og kvinder beklæder i Forsvaret. Kvinderne bliver oftere udsendt som sygeplejersker, mændene oftere som traditionelt militærpersonel.

Også de etniske minoriteter er blevet bedre repræsenteret med årene, dog stadig mest i konstablernes rækker og mindre i officerernes.

FLERE FRA ENEFORSØRGERHJEM

Nogle forskelle er der dog på soldaterne og befolkningen generelt. En af dem er, at soldaterne – særligt de yngre konstabler – oftere er vokset op i hjem med kun en forsørger. Mette Bertelsen har et bud på, hvorfor det er sådan.

"At vokse op i et eneforsørgerhjem betyder jo typisk, at man er vokset op med sin mor, og der er måske en

tendens til, at de her drenge så indtager den maskuline rolle i familien – og at nogle af dem, når de bliver ældre, tiltrækkes af strukturen og arbejdsopgaverne i Forsvaret," siger hun. "Men i dag er det jo relativt almindeligt at være enlig forælder – det kan dække over mange forskellige forhold i familien og er i virkeligheden svært at sige noget generelt om."

FORSKELLIGE TRADITIONER

Tilbage står, at de danske soldater ikke er socialt dårligere stillet end gennemsnittet af befolkningen. Sådan er det ikke i alle lande, fortæller Mette Bertelsen.

"Det er alment kendt, at fx det amerikanske militær har en social slagside, forstået sådan at det i højere grad er de dårligst stillede i samfundet, der melder sig til tjeneste. Det skyldes nok, at det amerikanske militær giver soldaterne en god løn og adgang til mange af de velfærdsydelser, man ellers skal betale for i USA – fx lægehjælp til familien. I Danmark har Forsvaret jo slet ikke den funktion, og vi har i det hele taget slet ikke den militære tradition, man har i USA. Derfor ser man en helt anden sammensætning af soldaterne i Danmark".

For langt de fleste danske soldater er Forsvaret et positivt tilvalg, understreger militærpsykologen.

"De fleste unge vælger jo det her, fordi de gerne vil prøve sig selv af – og fordi de faktisk gerne vil gøre noget meningsfuldt og være med til at løfte en opgave, der rækker ud over dem selv."

En PISA i voksendgave

Til efteråret får ca. 8300 danskere besøg af en interviewer fra SFI, Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. De skal deltage i PIAAC, en ny stor OECD-undersøgelse af befolkningens kompetencer i 25 lande. Hvis de altså vil – for det er ikke nemt at få danskerne til at åbne døren i forskningens tjeneste.

AF TRINE JØRGENSEN

Scenen er en stille villavej et sted i Danmark. Per Møller Andersen stiger ud af bilen og samler sine papirer. På en seddel har han navn og adresse på en af vejens beboere, men han har aldrig mødt vedkommende før. Nu skal han ringe på og bede ejeren af huset bruge et par timer af sin tid på at gøre forskere og beslutningstagere klogere på danskerne.

Per Møller er besøgsinterviewer hos SFI, Det Nationale forskningscenter for Velfærd, og han er en af dem, der til efteråret og 7 måneder frem skal indsamle 8300 inter-

"FORMÅLET MED PIAAC ER JO NETOP AT MÅLE, HVORFOR NOGEN HAR BEDRE KOMPETENCER END ANDRE – OG POINTEN ER, AT DET JO IKKE KUN HANDLER OM SKOLEGANG, MEN OGSÅ ERHVERVSERFARING, FRI-TIDSINTERESSERNE OG DIT LIVSFORLØB I ØVRIGT." ANDERS ROSDAHL, SFI

views med danskere mellem 16 og 65 år. Det sker som led i en ny, stor OECD-undersøgelse med det

alvorstunge navn "The Programme for the International Assessment of Adult Competencies" – forkortet PIAAC og på dansk mere mundret kaldet "Danskernes Kompetencer".

For det er det, det handler om: kompetencer. Ikke kun dem, man får i skolen, men dem, man tilegner sig gennem et langt arbejdsliv, gennem efteruddannelse, fritidsinteresser og hvad hverdagen i et videnssamfund i øvrigt byder på. Det er dem, der skal måles i en art PISA for voksne, hvor indbyggerne i 25 OECD-lande skal svare på de samme spørgsmål inden for læsning, matematik og it – fra Australien, Belgien og Chile til Sydkorea, Tjekkiet og USA og altså også i Danmark.

"Undersøgelsen måler de kompetencer, som er helt grundlæggende og nødvendige i vores type samfund", fortæller seniorforsker Anders Rosdahl fra SFI, der leder PIAAC-undersøgelsen i Danmark. "Evnen til at læse og forstå det, man læser, og evnen til at regne og have en

fornemmelse for tal, og så evnen til at kunne løse opgaver ved brug af it-teknologi".

Formålet med PIAAC er at få et redskab til at vurdere sammenhænge mellem befolkningernes kompetencer og den økonomiske og sociale vækst på tværs af landegrænser. Indsamlingen af interviews sker i løbet af det næste år, og i 2013 foreligger resultatet, der gerne skulle give beslutningstagerne ny viden.

Ud over hovedundersøgelsen har hvert land også mulighed for at få spørgsmål med, der kun bliver stillet i det pågældende land og fokuserer på netop de udfordringer, man anser for vigtige her. I Danmark har de relevante ministerier valgt at spørge til udbredelse og udnyttelse af efteruddannelse, brug af fremmedsprog i uddannelser og på arbejdspladser – og sidst, men på ingen måder mindst, hvilke planer danskere over 50 år har for tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet.

ADAPTIV UNDERSØGELSE

PIAAC er den hidtil mest omfattende måling af voksnes kompetencer på tværs af landegrænser. Det er også den første undersøgelse af sin art, der gennemføres ved brug af computer. Rent praktisk foregår det sådan, at intervieweren stiller nogle indledende spørgsmål fra et spørgeskema, og derefter overrækker den medbragte computer til respondenteren, som så skal besvare de stillede spørgsmål og opgaver.

Undersøgelsen er adaptiv – det vil sige at forløbet af opgaver tilpasses efter de svar, personen ved skærmen giver. Viser det sig for eksempel, at man ikke er vant til at betjene en computer og måske har svært ved at styre musen, kan resten af undersøgelsen foregå på papir. Og går man i gang med computeren, men får en række spørgsmål, man ikke kan svare på, går programmet automatisk videre til næste kategori af spørgsmål.

Spørgsmålene kan fx handle om at læse en tekst og besvare nogle spørgsmål om den, beregne rabatten på en vare eller måle en tegning op, eller bestille en billet eller købe en vare på internettet.

SFI har allerede afprøvet programmet: I foråret gennemførte man en pilotundersøgelse på 1500 interviews, der gav forskere værdifuld viden om, hvad der fungerer og ikke fungerer i interviewforløbet. Fx opgaven med at måle en tegning op. Ikke én eneste af de 1500 danske respondenter havde nemlig besvaret den opgave korrekt. Det vakte nogen undren, indtil man opdagede, at tegningen af praktiske grunde var blevet laminert hos trykkeren – og at folk havde målt størrelsen på laminatet i stedet for selve tegningen.

BETALING INGEN EFFEKT

Forskerholdet brugte også pilotundersøgelsen til et lille eksperiment med økonomiske incitamenter. Man opdelte respondenterne i fire grupper: En gruppe fik 100 kroner for at deltage. En anden gruppe fik en lodseddel med mulighed for at vinde 10.000 kroner. (En ganske god mulighed, taget i betragtning at der i alt kun var udtrukket 2600 danskere til pilotundersøgelsen.) I den tredje gruppe fik folk valget mellem de 100 kroner og lodsedlen. Og i den fjerde var der ingen betaling at få.

Resultatet bekræftede, hvad forskerne allerede mistænkte: danskerne deltager ikke i denne type undersøgelser for pengenes skyld. Eller måske skal der bare større

beløb til, før det batter. I hvert fald var der ingen forskel at spore i svarprocenten i de fire grupper. Danskerne har traditionelt stor tillid til denne type undersøgelser, og nogle af os betragter det ligefrem som et borgerligt ombud at lægge liv og stemme til forskningen. På den anden side er det muligt, man ville se en effekt, hvis man kunne gøre som i den russiske del af PIAAC: Her får respondenterne den samme løn for at deltage, som interviewereren får for at gennemføre interviewet.

KOMPETENCER ER MANGE TING

Pilotundersøgelsen afslørede også et mere alvorligt problem. Det handler om fordelingen af besvarelserne; hvem blandt danskerne, der siger ja tak til at være med, og hvem der betakker sig. Blandt de sidste stak to grupper ud:

For det første de fuldtidsarbejdende børnefamilier, der typisk ikke følte, de kunne afsætte tid til at deltage i en undersøgelse, der nemt varer 1-2 timer. Det er et praktisk problem, som forskerne håber at løse ved at forlænge indsamlingsperioden for hovedundersøgelsen. På den måde kan interviewereren tilbyde at komme igen et par måneder ude i fremtiden, hvor folks kalendere endnu ikke er overbookede.

For det andet en stor gruppe af danskere med kort eller ingen uddannelse. Hvorfor de takker nej, er mere uklart, men forskerne har nogle hypoteser. Det kan handle om det med computeren, men det kan også handle om, at Danskernes Kompetencer i mistænkelig grad lyder som en skoletest, selvom den ikke er det. Og at folk, der måske ikke har glade minder fra deres skoletid, betakker sig for at tilbringe et par timer i selskab med læse- og matematikprøver.

Og det er ærgerligt, mener Anders Rosdahl. "Formålet med PIAAC er jo netop at måle, hvorfor nogen har bedre kompetencer end andre – og pointen er, at det jo ikke kun handler om skolegang, men også erhvervserfaring, fritidsinteresserne og dit livsforløb i øvrigt. Netop derfor er det vigtigt, at dem uden så meget formel uddannelse også er med", siger han.

"VI ER MED I SÅ MEGET"

Problemet med at få et bredt udsnit af befolkningen med i undersøgelsen kan ikke løses fra forskerkontoret. Det slag skal stå ude på dørtrinnet, når Per Møller og hans kolleger banker på og beder om at komme indenfor. I andre SFI-undersøgelser nøjes man ofte med at ringe til folk og aftale tid for et interview, men i Danskernes Kompetencer modtager man et brev om, at man vil blive bedt om at deltage i undersøgelsen, og derefter får man altid besøg af en interviewer. Formålet er netop at få det personlige møde i stand, hvor interviewereren kan forklare, hvad det handler om og måske overbevise den tvivlende.

Og det er helt afgørende, fortæller Per Møller. "Det vigtigste er at få skabt kontakten, når døren bliver åbnet. Det kan jo være alt fra et blebarn eller en gammel morlil, der står der, og så er det noget med at fange dem i tonen, om det skal være et 'dav' eller et 'goddag', og så få præsentere sig og fortælle, hvad det drejer sig om." Selv har Per Møller et broget arbejdsliv bag sig – han har bl.a. arbejdet som landmand, jord- og betonarbejder, sømand og uddannelseskonsulent, så han kan tale med om det meste, og det hjælper.

Og folk afviser jo aldrig at deltage med begrundelsen "jeg er dårlig til den slags". Det hedder mest "jeg har ikke

tid", eller "jeg er med i så mange af sådan nogle undersøgelser." Så handler det om at fortælle lidt mere og forklare, hvor vigtigt det er, at alle er med. Men der bliver ikke presset på, når folk siger nej – man kan høre, når det er definitivt.

"Folk spørger nogle gange, hvorfor de er blevet udvalgt, og hvor jeg har deres adresse fra. Så plejer jeg at sige, at det er ligesom at vinde i lotto, og gevinsten er at få besøg af mig! Og selvfølgelig, at det er anonymt og kun bliver brugt til forskningsformål. Og faktisk er det jo ofte sådan, at folk efterfølgende synes, det har været spændende og sjovt at være med".

Få ny viden og mød fagfæller!

I efteråret er det gode muligheder for at blive fagligt opdateret i godt selskab med andre inden for dit fagområde: SFI holder tre konferencer inden for tre meget forskellige områder.

Den 12. oktober handler det om skilsmissebarnet. SFI har evalueret Forældreansvarsloven fra 2007, som har den fælles forældremyndighed som udgangspunkt. Kort før konferencen udkommer en ny rapport om skilsmissebørn i deleordninger. På dagen vil SFI-forskere uddybe de spændende resultater suppleret af oplæg fra eksperter. Der vil desuden blive præsenteret et konkret redskab, der kan bruges af både forældre og sagsbehandlere til at teste, om forældre har potentiale til at samarbejde om barnet. Tilmeld dig på www.sfi.dk

Den 17. november sætter vi fokus på de svageste på boligmarkedet. Hvordan kan man styrke udsatte boligområder, hvem får foden ind på boligmarkedet, og hvem bliver sat ud af deres lejligheder og hvorfor? Hvad nytter, når det gælder forebyggelse? Vi har inviteret en af Europas førende forskere, professor Sako Musterd fra University of Amsterdam, til at fortælle om de mange europæiske erfaringer med indsatser i udsatte boligområder. Danske forskere vil desuden præsentere den nyeste danske forskning på området, og praktikere fra boligforeninger og kommuner vil uddybe med konkrete eksempler. Tilmeld dig på www.sfi.dk

I begyndelsen af december holder vi for tredje år i træk beskæftigelseskonference. I år sætter vi fokus på et af velfærdssamfundets store dilemmaer: Arbejdsløsheden er voksende, men samtidig ved vi, at der kommer til at mangle arbejdskraft. De ældre skal blive længere på arbejdsmarkedet – men er der plads til dem? Nyttet en reform af efterlønnen, og hvad skal der til for at få ældre til frivilligt at arbejde længere? Jørgen Elmeskov, direktør fra OECD, vil trække linjerne op internationalt, og andre spændende oplægsholdere vil rette blikket mod jobcentrenes rolle og den politiske udfordring. I workshops med SFI-forskere og fagfolk vil der være mulighed for at få den nyeste viden inden for forskellige aktuelle områder. Tilmelding på www.sfi.dk

